

Mester és tanítvány

Egy humán tudomány, amely humanista

Jól tudom, a zsunaliszták hírnevét nem szokta öregbíteni, ha tekintélytisztelőknak bizonyulnak, Ujváry Zoltánról viszont nem tudok írni, csak a nyilvánvaló tisztelet hangján. Miért cselekszem ezt a „bűnt”? Ennek az a magyarázata, hogy a Kossuth Lajos Tudományegyetemen tőle kaptam ismereteimnek jelentékeny részét. S miért kerekedik most a néprajzi tanszék vezetőjéről ez az egyetlen, esendő portré? Az apropót az szolgáltatja, hogy nemrégiben - életműve érdemeit megbecsülendő - Gyórfy István-díjjal jutalmazták a 100. születésnapját ünneplő Magyar Néprajzi Társaság közgyűlésén. Az elnöki asztalhoz járulhatott - a Jankó János-díjért - tehetséges tanítványa, Bartha Elek is, aki a személyéhez tapadó ígéretekkel már ez ideig is többet beváltott

Ülünk a professzori szobában, amelynek falai sok-sok szemesztervégi vizsga reménytelen perceiről tudnának regélni, de arról is, hogy az etnográfia debreceni műhelyének oktatói milyen fáradhatatlanul, milyen szíves és színes szóval „adagolják” a tudományt a már-már családtagokká előléptetett hallgatóknak. Másintézetek helyiségeiben mindig kinézendő idegennek éreztük magunkat, ám a néprajzi szemináriumban mindig olyan lakályosan, akár otthon a konyhában. Ez a marasztaló bensőséges tette, hogy a tanszék hallgatóinak körében nem volt nagy divatban (s úgy tudom, ma sincs) búcsút inteni az örömmel tanult szakmának. Akinek pedig mégsem abban kopik az élete, hogy időrágtatva adatközlőket nyaggat a terepen (azaz a falvak házaiban), annak megvan a maga érthető, nyomós oka.

Most pedig ideje lenne felvillantani a kiadványsorozatokat indítójának, a nemzetközi elismerésnek is örvendő néprajztudósnak egy-két acélét! De mit említsünk? Azt-e, hogy meghatározó földszeretetének, hozzáértésének és szervezőképességének köszönhetően immár

kiteljesedőben van Gömör etnográfiai térképe? Azt-e, hogy már jó ideje foglalkozik a népelet olyan összetevőivel, amelyekről a sznob kutatók archőre sokáig pirulni méltóztatott? Hogy már akkor is járta tucatnyi hallgató társaságában Szlovákia számos magyar falvát, amikor pedig azért az internacionalista elvtársak részéről nem járt dicséret?

- Amikor megjelent a Gömöri népdalok és népballadák című gyűjteményem, odaát a hatalom birtokosai csodálkoztak a maguk óvatlanságán, azon, hogyan tudtam én sok ottani folklóralkotás nyomára bukkanni, azokat rögzíteni. Ez úgy történt, hogy kezdetben kísért adtak mellém, és sohasem engedtek magyarul a vidékre utazni. Erre gyorsan megtanultam szlovákul, s be kellett látniuk: most már nincs szükségem „tolmácsra”. Sok kedvetlenítő eseménynek voltam a tanúja, nemegyszer láttam, hogy a magyarokat megalázzák magyar voltuk miatt. Rozsnyón egy elárúsító lány ráordított egy idős magyar asszonyra: Beszéljenszlovákul! Azonban azt is el kell mondanom, hogy nagyon sok remek szlovák és román emberrel találkozta, erdélyi családok néha az utolsó falatjaikat rakták az asztalra vendéglátásul. Mindenütt azt láttam, hogy az úgynevezett egyszerű emberekben eredendően nem él a gyűlölet a más nemzetiségű iránt. Ami a néprajzosokat illeti, az a közkeletű vélemény róluk, hogy ember- és nemzetszeretők. Aki gyűlöli a más nemzetiségűt, az nem igazi etnográfus, nem lehet valódi ügye saját népe géniuszának vizsgálata sem.

Ujváry Zoltánnak nemcsak a hegyes vidékek (Gömör, Zemplén) tetszenek, érdeklődéssel és kötelességtudattal fordult és fordul tájhazánk, a

Tiszántúl szűkebb régiója felé is. (A tanszék kutatási területe korábban Szatmár volt.) Több történelmi-néprajzi település-monográfia is készül egyidejűleg a műhelyben. A következő falvak, városok könyvei várnak megjelenésre: Mátészalka, Nyírbátor, Biharnagybajom, Bakonszeg, Nyíracád. S közben egyre-másra bocsáttatnak ki a különböző periodikafolyamok darabjai. Legutóbb Szűcs Ernő debreceni anekdotás könyve.

- Amely fiatalnak Debrecenben keltezték a diplomáját, igencsak kelendő szakembernek tudhatja magát. Létezik-e ma is a debreceni múzeumi

Bartha Elek a budapesti aszfalt szülőtte. Részben talán ezért is vágyott a földszagra, a falu levegőjére, ezért érzett titkosan bujtó nosztalgiát a vidék lelke után. Irodalmi, nyelvészeti, történelmi és néprajzi tanulmányokról szól a diplomája. Tíz éve oktatja a nála fiatalabbakat, s folyton szorgalmasan dolgozik ismeretei gyarapításán.

A Jankó János-díjat az olyan tehetséges, de már bizonyított kutatóknak, mint Bartha Elek

Ujváry Zoltán eddigi életművéért kapta a Gyórfy István-díjat

„maffia”? - kérdezem az ötvennyolcadik esztendejét taposó folkloristát.

- Rosszul hangzik a maffia szó. Azért van szinte az ország minden múzeumában debreceni hallgató, mert a mi fiataljainknak nem derogál vidéken dolgozni. Mivel döntő többségben ők hajlandók az ország bármely pontján munkát vállalni, persze, hogy mindenütt őket találni. Nem tudnának egyetlen megye területére se ledobni, hogy fél óra múlva ne találják a tanszékünkön végzett muzeológust.

Jól beszél angolul, németül, orosz nyelven sem lehetne eladni. Nyelvek ismerete nélkül az etnográfia országútján eltévedt, szálnalmas vándor az ember. Már hallgató korában publikáló kutatónak számított. Egyetemi KISZ-titkár nemigen lehetett volna, hisz az akkor még jószerével üldözött témakörnek számító népi vallásosság nyűgözte le a figyelmét. Viszont a tanszékvezető áldását adta erre a tárgykörre.

„Szakadársága” előtt e sorok írójának volt alkalma Bartha Elekkel gyűjteni két-három közép-zempléni faluparányban, olyanokban, mint Baskó és Komlóska. Első könyvének címe-témája: Egy zempléni görög katolikus falu vallási néprajza. A teherautó platójára kérezkodéstől azóta messzejutott: megírta a tudnivalókat a magyar házkultuszról, jónéhány elemző írása látott napvilágot a népszokások, a hiedelem tárgykörében, ösztöndíjjal gyűjtött Jugoszláviában, mostanában pedig Görögországban tölt korántsem tétlen fél esztendő. Az a szándéka, hogy megismerje az ottani tudományos törekvéseket, a néprajzi élet központjait, a szakirodalom jelentős részét, a szakképzést, s lehetőséget keres arra is, hogy kutathassa az ortodox vallás néprajzát.

A néprajzkutatókat általában jó magyaraknak tartják. Hangsúlyozom: magyaraknak és nem magyarkodóknak. S a helyesen értelmezett magyar jelzőben az is ott van, hogy ember-közi.

Erdei Sándor